

hogy előbb-utóbb meg kell fogalmazódnia egy olyan adó és költségvetési reformpolitikának, amelynek közvetlen oktatáspolitikai konzekvenciái is lesznek. „Feltételezhető – olvashatjuk a háttér tanulmány összefoglalójában –, hogy egy szelektív felsőoktatási fejlesztési politika társadalmi támogatottsága az adórendszer reformjához kapcsolódó érvekre építve teremthető meg”.

(*Setényi János: Jelentés a magyarországi felsőoktatásról – háttér tanulmány az OECD számára [Pre-review of Higher Education in Hungary. Background Report to OECD]. Bp., MKM, 1993.*

Halász Gábor

A THES-BEN TALLÓZVA

A *The Times Higher Education Supplement* 1993 évi, tavaszi számait lapozgatva a hangsúlyosabb témák nyomában a nyugat-európai – ill. elsősorban természetesen angol – felsőoktatásban jelenleg végbemenő változásokról kialakítható képet a következő címszavakban lehetne összefoglalni: expanzió és ennek következményei, tandíj, minőségértékelés, kreditgyűjtés és átváltás, franchising, oktatási utalványok.

A felsőoktatás expanziója

A felsőoktatás iránt egyre növekvő érdeklődés mutatkozik a fejlett országokban. Az érintett kormányok és intézmények várakozásával ellentétben – akik előzőleg a demográfiai fogyás következményeképpen a felsőoktatás iránti kereslet csökkenésével számoltak – hallgatók tömegei áramolnak folyamatosan a felsőoktatásba azon országokban – mint pl. Németország, Franciaország, vagy Olaszország –, ahol a középiskolai vég bizonyítvány egyben felsőoktatási belépő is, vagy tömegesen maradnak családostan kívüli ott, ahol – mint pl. Ausztráliában – adminisztratív úton szabályozzák a bejutást.

Ezen felsőoktatás iránti éhség már ma több helyen felmutatja a felsőoktatás eltömegesedésének egyes jeleit és idővel magával hozza ennek következményeit: pl. a képzési idő, a finanszírozás, a követelmények, a végbizonyítványok standardizálását, valamint az oktatás minőségének átalakulását. A hallgatók számának növekedése az első oktatási szakasz rövidített változatának bevezetését eredményezte máris néhány országban (Olaszország, Franciaország és Németország). Érzékelhető

ugyanakkor némi közeledési törekvés is az egyes felsőoktatási rendszerek közt: ma az angol modellel alapuló standardizált európai felsőoktatási rendszer jelei kezdenek kirajzolódni – az EK országok 3 éves tanulmányi igényei számára a lehetséges követhető modellnek az angol bachelor fokozat tűnik.

Vannak azonban más figyelemreméltó következményei is a folyamatnak: amennyiben a felsőoktatási első fokozat lesz az európai népesség közel felének az alapképzettsége, ez már nem lesz megfelelő a hagyományos elit kisebbség tanulmányai számára, s a kutatás, oktatás, tanulás hagyományosan összefonódó modellje a posztgraduális szintre fog tolódni. A nemzetközileg elfogadott első fokozat széles körű bevetése és a posztgraduális tanulmányok növekedése a hallgatók intézmények és országok közti mobilitásának növekedésével jár, magával hozza a „sokszínűség”, a nyilvános információk, intézményesült tanácsadás, irányítás kívánalmát.

Az igazi kockázata azonban e folyamatnak az oktatógárda „deprofesszionalizálódása” lehet, akik pl. a kutatási lehetőségekből kiszorulva, a nemzetközi tanterv-típusú kurzusok és nemzeti standardizált tesztek gyártásába szorulhatnak.

Nyugat-Európában jelenleg elsősorban az expanzió közvetlen költségigénye jelent problémát. Angliában, ahol a kormány 25%-os hallgatói létszámemelkedést tervez a következő néhány év folyamán, az ezzel járó költségek csökkentését célozza több, a tandíjra, az akadémiai évre, a hallgatók lakhelyére stb. vonatkozó elképzelés.

A várható költségnövekedésnek próbál elébe menni az az elképzelés is, amely a hagyományos 30 hetes, 3 szemeszteres akadémiai év átalakítására törekszik max. 48 hetes, 4 szemeszteres akadémiai évvé. A nyári időszak bevonása – 4. szemeszterként – megrövidíthetné a teljes képzési időt (kevesebb, mint 3 évre), s a meglévő épületállomány jobb kihasználását tenné lehetővé, elkerülve az új beruházások költségeit. Az elképzelés megvalósulása érinti az egész finanszírozási és ösztöndíjrendszert, és számolni kell az oktatók, a hallgatók ellenállásával is. Az elképzelés egyelőre több változatban létezik, a végsőt 1993 őszén teszik közzé az intézmények véleményének meghallgatása után.

Szintén a költségek csökkentését célozza az a törekvés, amely a hallgatókat arra ösztönzi, hogy tanuljanak lakóhelyük egyetemén, s tanulmányaik idején lakjanak továbbra is szüleikkel. Ezzel a költségvetés megtakaríthatná az otthonától távol tanulók fejenkénti 2845 font összegű támogatását és a lakóhelyükön tanulóknak járó 1795 font összegű támogatás

különbözetét. E tendencia azonban éppen ellen-
tétes lenne a jelenlegi trenddel: a felsőoktatás a
katonai szolgálathoz hasonlóan hasznos, otthon-
ról való eltávolodással jár a 18 évesek számára.

Az elgondolás azonban nem egyedülálló: más
országok – mint pl. az USA is – ilyen irányú
szabályozást vezettek be, amelynek következtében
az ország távolabbi egyetemén az adott államon
kívülről érkező hallgató magasabb ösztöndíjat
kap, mint a “bennszülött”. Néhány kivétel azon-
ban Angliában is maradna, bizonyos diszciplínák
– pl. zene – esetében, Oxford és Cambridge to-
vábbra is külön elbírálás alá esne.

Egyes helyeken azonban a hallgatólétszám emel-
kedése éppenséggel reményeket kelt: elmaradot-
tabb térségekben, támogatásra szoruló régiókban
a magánberuházások csökkenésével a felsőoktatás
expanziója a településfejlődés irányába mutató vá-
rakozásokat ébreszt. Eszerint az egyetemek székhelyük számára a gazdasági fejlődés motorjai le-
hetnek, ennél fogva a munkahelyteremtés, foglalkoztatás jelentős befolyásoló tényezői, mint pl. Greenwich vagy Sheffield esetében.

Tandíj

A finanszírozás átalakítását, a hallgatók ebbe való bevonását célozzák a – szintén a költségszökkentés irányába mutató – tandíj-elképzelések. A legutóbbi, a Rectori és Főigazgatói Konferencia [Committee of Vice Chancellors and Principals] által tárgyalt indítvány értelmében minden hallgató teljes ösztöndíjat kapna (amelyek értéke az 1962–63-as évihez igazodna, a jelenlegi ösztöndíjrendszer első évéhez, amelyhez képest a jelenlegi értéke jócskán lecsökkent), amelyet későbbiekben adó formájában fizethetnének vissza. Ez a növekedés a szülők hozzájárulásával együtt csökkentené a szegénységet és ugyanolyan anyagi státust tenne lehetővé a hallgatók számára, mint más 18 éves számára. A “Rolls-Rolls rendszernek” nevezett adónak két fontos politikai akadállyal kell szembenéznie: az államkincstár nem szereti a “címkézett” adókat, ill. a mindenkor kormány tisztában lesz vele, hogy az költségesebb lesz működésének első 20 évében, mint a jelenlegi kölcsönrendszer. Mindemellett számolni kell a hallgatók várható ellenállásával is.

Ausztráliát gyakran idézik példaként, ahol sikerrel történt meg a tandíj bevezetése, s ez egyenesen az ausztrál kormány pénzügyi győzelmének számít. Itt ma a hallgatóknak költségeik 24%-át kell állni, ezt végzésük után évek alatt fizethetik vissza.

A felsőoktatási tandíjat [Higher Education Charge – HECS] 1989-ben vezették be, a hallgatók tiltakozása és a hallgatólétszám csökkenésétől tartó óvatos figyelmeztetések ellenére – sikerrel. A beiskolázások azóta megnövekedtek, 1989 és 1992 közt a hallgatók száma 120.000-rel, közel 30%-kal nőtt.

A tandíj bevezetése azonban nem volt könnyű: 74-ben a Munkáspárt még megtiltotta a tandíj szedését, 76-ban az 1. éves hallgatók 20%-a vélekedett úgy, hogy nem tudna egyetemre járni, ha fizetnie kellene érte. 1985-ben a munkáspárti kormány által eufemisztikusan “beiratkozási díjnak” nevezett 250 dolláros díjat vezettek be. Mikor 1988-ban az oktatásirányítás jelenlegi vezetése célul tűzte a felsőoktatási hallgatók létszámnöveledését, bizottság alakult a hallgatói hozzájárulás lehetőségeinek kivizsgálására, ennek eredménye lett az 1989-ben bevezetett tandíj. Az inflációval együtt mozgó tandíj az eredeti 1800 dollárról feljebb ment idővel, ehhez a múlt évben a kormány 144 dollárral járult hozzá, ami együttesen a várakozások szerint 23 millió dollár extra bevételt fog jelenteni az egyetemeknek 1994–95-re.

Az előre fizetések érdekében a kormány a felajánlott eredeti 15%-os csökkentést 25%-ra emelte 93-ban. A hallgatók kb. negyede fizeti a csökkentett összeget szemeszterenként. Beiratkozáskor kell jelezniük, melyik fizetési módot választják. A hallgatók, akik a tandíjat nem előre fizetik, munkába állásukkor fizetnek, adó formájában, az adózó jövedelmük 2,3 és 4%-át. Külföldi hallgatóknak 1993-tól előre kell tandíjat fizetni – miután számos külföldi hallgató távozott haza fizetetlen adósságot hagyva maga mögött. Ezzel együtt a becslések szerint a hallgatói tartozás kb. 30%-a behajthatlan marad.

A PhD kérdése

A mennyiségi növekedés elérte a felsőoktatás posztgraduális szintjét is. Az oktatói létszám terén mutatkozó hiánytól való félelme vezette arra a Gazdasági és Társadalmi Kutatások Tanácsát [Economic and Social Research Council – ESRC], hogy a PhD-re jelentkezők előtt új utakat nyisson. Az ESRC első alkalommal támogat részdíjű PhD hallgatókat. Ők kevesebbe fognak kerülni, mint a teljes idősek, mivel helyettesítést nem kell utánuk fizetni. A részdíjű hallgatók hosszabb idejű, 5 éves támogatást kapnak, s egy évet a disszertáció megírására – szemben a teljes idősek hallgatók 3 évével. Az ESRC 272 kibocsátó

hely – elsősorban egyetemi tanszékek, ill. néhány új egyetem – listáját hagyta jóvá, mint részidős hallgatók fogadására is jogosultakat.

Minőségértékelés

Angliában a felsőoktatási expanzióval párhuzamosan előtérbe kerül az oktatási minőség megőrzésének terve is, a kormány szándékát képviselő minőségellenőrzés mérésének, az elszámoltathatóságnak a bevezetése a felsőoktatásban.

A Felsőoktatás-finanszírozási Tanács [Higher Educational Funding Council] által kidolgozott átvilágítási módszer nagy hangsúlyt helyez az önértékelésre: a tanszékek önkritikus elemzésen alapuló oktatási minőségértékelést végeznek, majd egy különlegesen kiképzett minőségértékelő csoport 3 besorolási kategóriába helyezi el ezeket: kiváló, megfelelő, nem megfelelő. Az első kategóriába kerülők extra támogatást kapnak hallgatólétszámuk növelésére.

A minőségellenőrzésnek számos szintje, eleme, módszere van. Az intézmények dolgozóit közelről érinti ezek közül a kutatómunka értékelése, ill. az újabban felmerült oktatási munka értékelése is.

A kutatói munka minőségértékelése [research selectivity exercise] a kutatói munka mennyiségi mérésén – elsősorban a publikációk számán – alapul. Beosztásonként, szaktárgyanként változóan, de többnyire 3–4 évente 8–10 publikáció az általános elvárás, és igen kívánatos ez idő alatt egy tekintélyes – kb. 200 oldal terjedelmű – könyv kiadása is. A módszert leginkább emiatt érik kritikák: sokak számára elfogadhatatlan a mennyiségi módszer a minőség mérésére. A módszer alkalmazói azonban úgy tudják, a minőség is tetten érhető a tanulmány vagy könyv megjelenési helyében (folyóiratok, könyvkiadók rangsora). A kutatók mellett a kutatói munka minőségértékelése a könyvtárosoknak okoz még gondot: a publikációk, az új folyóiratok száma rendkívüli mértékben megemelkedett az utóbbi időben, áruk 87 és 92 közt 60%-kal emelkedett, hasonlóképp a könyvárak, így a könyvtárak költségvetése mára már nemigen tud lépést tartani a hallgatók és a publikációk számának és költségeinek egyidejű emelkedésével.

Az oktatói munka értékelése mindeztől nem ment el az egyéni szintig, féltek az ellenőrzést személyessé tenni. Pedig abból kiindulva, hogy „a jó latin tudós még nem biztos, hogy jó latin tanár is”, újabban felmerült a tanítási képességek kötelező értékelése is minden felsőoktatási intézményben. A jó tanítási képességeket fizetésemeléssel, a

gyengét fizetésemelés vagy előrejutási lehetőség megvonásával, esetleg képzési javaslattal, végső esetben akár elbocsátással „honorálnák”.

Az elképzelés legkomolyabb ellenzői maguk az oktatók, a felsőoktatási oktatói szervezetek: a Szakképzési és Főiskolai Tanárszövetség [National Association of Teachers in Further and Higher Education] és az Egyetemi Tanárszövetség [Association of University Teachers]. A diákoknak szélesebb jogkört biztosító Diákcharta [Government's Student Charter] megszületése azonban feltehetőleg meggyőzi majd az egyetemeket arról, hogy önmaguk megvédésének legjobb eszköze, ha az oktatás színvonaláról dokumentált bizonyítékkal szolgálhatnak. Ugyanakkor az elszámoltathatóság az alkalmazottak számára is lehetővé tesz bizonyos kívánalmakat fizetési arány, előrejutási lehetőségek, továbbképzés tekintetében. A politikai szempontok mellett szaktudományos szempontok is alátámasztják, hogy az egyetemek elfogadják az új személyzeti politika játékszabályait: az orvosok elszámolással tartoznak az Általános Orvosi Tanácsnak [General Medical Council] a szakmai színvonal tekintetében; miért ne lehetne hasonló szakmai ellenőrzést bevezetni a tanárok esetében, a színvonalaltartás érdekében?

Egy történelminek számító pillanatban Oxford is – kellenetül bár, de – megnyitotta kapuit az oktatási minőségellenőrzés külső vizsgálatra előtt: fogadta a Felsőoktatási Minőség Tanácsától [Higher Educational Quality Council – HEQC] érkező négy tagú bizottságot. Az ellenőrzés ugyan azon mechanizmusok működését vizsgálja, amelyeket az intézmény az általa kitűzött értékek elérésére és megtartásának biztosítására működtet csak, magukat a célokat és az oktatás tartalmát nem érinti, mégis, az oxfordi egyetem a vizsgálatot függetlenségük, szakmai színvonaluk és az általuk vallott értékek megkérdőjelezéseként értelmezi. A cambridge-i egyetem hasonló vizsgálatra már megtörtént: a jelentés kritizálta Cambridge informális kapcsolatait és belső minőségellenőrzésének gyenge szerkezetét. A cambridge-i hallgatók azonban védelmükbe vették a jelentést, mondván: régi sérelmeiket igazolja. Ha az oxfordi hallgatók hasonlóképpen érznek, a vizsgálóbizottság morális győzelmet arat.

Egy dolgot hangsúlyoznak az érintettek mindezek felett: az elszámoltathatóság világában először az alapszabályokat kell lefektetni!

Az Egyesült Államokban a minőségellenőrzés rendszere régóta bevett, jól működő gyakorlat: 10 évente 3–4 napon keresztül vizsgálják az amerikai

egyetemeket és főiskolákat a többnyire más egyetemeken oktatókból, az adminisztráció tagjaiból álló átvilágító teamek: meginterjúvolva az adminisztrációt, az oktatókat és a hallgatókat, azt vizsgálva, megfelelnek-e ezen intézmények saját célkitűzéseiknek. Megvizsgálják az egyetemek vezetését, képzési programjaikat és az oktatógárdát összetételük, végzettségük szempontjából. Az akkreditációs rendszerhez (amely jelenleg független a szövetségi vagy állami ellenőrzéstől) szinte minden egyetem és főiskola csatlakozik, hiszen ez hírnevet jelent és szövetségi pénzt hoz (szövetségi ösztöndíjakat és hiteleket csak azon hallgatóknak adnak, akik az akkreditációs eljárásban részt vesznek.), valamint távol tartja az állami és szövetségi bürokráciát. Az eljárás eredményét elküldik az illetékes intézménynek, amely – ha akarja – közzéteheti.

Az eljárás olcsó (az átvilágításban résztvevők nem kapnak fizetséget munkájukért) és hatékony. A finanszírozás és a minőség közvetlen összekapcsolásától azonban óvakodnak; a rendszer tervezett angol változatát ezért ezen pontján elfogadhatatlannak tartják: a minőségfejlesztés véleményük szerint nem érhető el negatív külső nyomásra, csak demoralizáló hatása lehet.

A kreditgyűjtés és -átváltás rendszere

Londonban felsőoktatási és továbbképzési intézményeket ösztönöznek új kreditgyűjtési és -átváltási rendszer – ismertebb nevén CATS [Credit Accumulation and Transfer System] kísérleti bevezetésére. A rendszer olyan oktatási "valuta" kialakítását jelentené, amely különböző végzettségekhez szükséges elméleti tanulmányi idő figyelembevételén alapul. A Szakképzési Igazgatóság [Further Education Unit – FEU] által körvonalazott kreditrendszer London-szerte rugalmas kreditgyűjtési és -átváltási hálózathoz vezethet, a főváros félfelsőfokú szakképzési [Further Education] és felsőfokú képzési [Higher Education] intézményeinek bekapcsolásával. A későbbiekben a CATS rendszer kiterjesztésével új, az egyetemre jutást segítő hálózat kiépítésére van lehetőség. A FEU modell a nemzeti kredit-keretrendszer két versenyben lévő változatának egyike. A FEU meghatározza a kreditszámot a képzés minden szintjén és típusában a középiskolai záróvizsgától [General Certification of Education – GCSE] a felsőoktatásig, az elméleti tudás elsajátításához és a kimenetelhez szükséges idő alapján. Ma a szervezet egy nemzeti hálózat – a kreditrendszert támogató és ahhoz csatlakozó főiskolákból álló hálózat – kiala-

kításán, a "kimenet", a szintek és egységek meghatározásán, és a minőségbiztosítás rendszerén dolgozik. A most előterjesztett rendszert már alkalmazza öt walesi college.

A FEU szoros együttműködésben van a Felsőoktatási Minőségi Tanáccsal a felsőoktatás és a félfelsőfokú szakképzés kreditrendszereinek illeszkedése érdekében.

Az egységes szintezés iránti igény elérte a középfokú oktatási rendszert is: a 16–19 éves korosztály számára is egyetlen értékelési rendszeren alapuló, koherens stratégia kialakítását szeretnék megvalósítani, bevonva ebbe az alapszakmák értékelését is, s lehetővé téve, hogy a tanulók krediteket gyűjthessenek a vizsgán megfelelés vagy elbukás helyett. Mindez az eddig érinthetetlen érettségi ["A" level] és a szakvizsga [General National Vocational Qualification – GNVQ] radikális átalakítását igényelné. A változás kulcseleme, a modulokon alapuló érettségi megengedné az átjárást az érettségi és a szakvizsga szintje közt. Az érettségi hátrányai mára szakmai körökben közismertek: korai életkorban kényszeríti ki a szakosodás keskeny útját, megakadályozva az általános és gyakorlati tárgyak ötvözését, és magas bukási szintet eredményez. Ma a fiatalok 60%-a marad az oktatási rendszerben 16 éves kora után, nincs azonban koherens rendszere a képzettségeknek és nincsenek hidak a különböző programok közt. A felsőoktatás expanziójával, a férőhelyek számának növekedésével azonban a minőségigény is változott: ma az egyetemre kerülők 40%-ának nincs 2-nél több tárgyból sikeres érettségi vizsgája. Számos, nem élvonalbeli egyetem nem kap elég információt hallgatóiról, így a vizsgák már nem megfelelő szelekciós eszközök a mai tömegfelsőoktatás számára.

Franchising

A franchise megállapodások ma egyre inkább nagy üzletnek számítanak az oktatásban, s a közeljövőben hatalmas növekedés várható e téren, ha az oktatás minőségével szemben metülnek is fel időnként kétségek. A franchise oktatási program egyfajta "márkabérlét", azaz sikeres, bevált oktatási programok kihelyezése és gondozása profilverváltással küszködő, vagy szegényes oktatási kínálatral rendelkező intézményekhez bérleti díj – "royalty" – ellenében.

A felsőoktatás iránt növekvő helyi igények és a kormány kivonulása az egyetemek közvetlen irányításából a helyi alkufolyamatok felerősödése irányába, a beiskolázási tendenciákat a helyi igény-

nyek kielégítése irányába tolta el. Az oktatási intézmények egyensúlyoznak a kettő közt: a felsőoktatás iránt megnövekedett helyi igények, a franchising megállapodásokon alapuló oktatás és a kormány által inkább szorgalmazott és támogatott felszakképzési formák közt. A Félfelsőfokú Szakképzést Támogató Tanács [Further Education Funding Council] az idén célul tűzött 8%-os hallgatói létszám növekedés elérése fejében anyagi támogatást ígért a következő évre. Ugyanakkor a helyi igények a felsőoktatási férőhelyek bővítésének irányába hatnak – egyre szaporodnak a partnerkapcsolatok, a franchising megállapodások, növelve ezzel a franchise hallgatók számát. Az ország észak-nyugati részén az idén 2000 franchise hallgató tanul 20 partnerintézményben, ezek fele részidős, esti tagozatos. Jellemző még, hogy a franchise hallgatók összetétele valamivel eltér az országos átlagtól: 65%-uk nő, s szintén több, mint 50%-uk hagyományosan alulreprézantált társadalmi csoportok köréből kerül ki. A lemorzsolódási arány ugyanakkor kisebb (35%), mint a részidős hallgatók esetében, átlagosan 50%.

Oktatási utalvány

Oktatási utalvány [Euro-voucher]-rendszer bevezetése merült fel legújabbban a London School of Economics oktatáskutatási központjában, amely lehetővé tenné a hallgatók számára, hogy az EK országok bármelyikének felsőoktatási intézményeiben tanulhassanak. Az elképzelés minden Közösség-beli egyetemnek és főiskolának lehetővé tenné a tandíj kiszabását, a leendő hallgatók pedig az EK költségvetéséből tanulmányi ösztöndíjat kapnának utalvány formájában, amellyel a 12 tagállam bármely felsőoktatási intézményében tanulhatnak. A várakozások szerint az egyetemek piacivá tétele növelné a közöttük levő versenyt, s ezáltal csökkentené az oktatás és a felsőoktatási expanzió költségeit. A rendszer ugyanakkor elősegítené a hallgatói mobilitást és megkönnyítené a bejutást. Közlelőbb hozná egymáshoz a mai, igen eltérő hallgatói támogatási rendszereket is. Jelenleg a hallgatói megélhetési költségek 90%-át támogatja Hollandia, 82%-át az Egyesült Királyság, kevesebb, mint 40%-át Németország és csak 12%-át Franciaország. Az utalvány-rendszer a jelenlegi, a tandíj tekintetében mutatkozó különbségeket is kiegyenlítené az egyes tagállamok között, de ösztönözné a külföldön tanulást is a tanulmányi idő egy részében. (Az ERASMUS program mindeddig nem tudta hasonló célját, a Kö-

zösség-beli hallgatók 10%-a külföldi tanulmányainak ösztönzését elérni.) A közösségi forrásból származó ösztöndíjak fedeznék a hallgatók díjait, megélhetési költségeiket pedig kölcsönökkel biztosíthatnák. Tanulmányi ösztöndíjat kaphatna az elképzelés szerint mindenki, aki egy, a Közösség által megállapított minimális felvételi szintet elér. Az oktatási intézmények is kapnának meghatározott számú ösztöndíjkeretet, amelyet maguk ítéhetnek oda olyan tanulóknak számára, akiket formális felvételi nélkül fel akarnak venni. A rendszer az oktatási intézményeknek kisebb központi anyagi támogatást jelentene, de eloldaná őket a központi ellenőrzéstől is, megengedve, hogy saját igényeik szerint rendezzék ügyeiket. Az egyes intézmények fennmaradása ezzel mindenekelőtt a hallgatók számán múlna, de más jellegű kiegészítő jövedelemforrást jelenthet még számukra a különböző külső megbízások, kutatási támogatások stb. elnyerése. (*The Times Higher Education Supplement*, 1993. tavasz.)

Imre Anna

A NÉMET FELSOÓKTATÁS VÁLSÁGA

A *Der Spiegel* 1993-as felmérésének tanulsága szerint „Tehetetlen és passzív tanárok oktatnak a nagy hagyományokkal rendelkező német egyetemeken”. A Spiegel munkatársai 57 egyetem 594 tanszékén 18 pontból álló kérdőívet osztottak ki a hallgatók közt. A kérdések az oktatás színvonalára, a tanárok felkészültségére, a hallgatók közérzetére, a tananyag-kiválasztásra, a laboratóriumok, könyvtárak felszereltségére irányultak. A hallgatói véleményeket pontozták, majd összehasonlító táblázatokba foglalták, melynek alapján a német egyetemek között kialakult egyfajta rangsor.

Jürgen Mittelstrass konstanzi filozófus véleménye szerint a német egyetemeken már nem folyik tényleges oktatás, ezen intézetek a hallgatókat begyűjtő ügyvezett „tömeg-egyetemekké” válnak.

A hallgatói létszám évről évre új rekordmagasságokat ér el annak ellenére, hogy egyre kétségbeesettebbek a német egyetemekről szóló jelentések. A felsőoktatás a tömeg, frusztráció és a túlzásfoltóság színönimájává lett. A szükségállapot teljesen megszokottá vált, az egyetemeken a hanyatlás biztos jelei mutatkoznak. A sokáig hirdertett „oktatást mindenkinek” eszméje hagyta népfőiskolákká zülleni a német egyetemeket.